

Agnieszka Kuriata

(Uniwersytet Wrocławski)

Społeczno-polityczne prawa kobiet we współczesnym Iranie ***– zarys tematyki***

ABSTRACT

Social-political women's laws in modern Iran – outline of the issue

Islamic Republic of Iran is a religious state, in which law is based on sharia law. This article aims to create introduction to wide area of women's rights in contemporary Iran. Author goes into law and socio-political issues of women in their everyday life. It also discusses the question of women presence in politics, their right to stand for election as well as elect, and access to education and labour market. Equally important are other forms of social activity performed by Iranian woman, which is also point of interest in this article.

Słowa kluczowe: islam, prawo muzułmańskie, Iran, prawa kobiet w Iranie

Pierwszą żoną Mahometa była Chadidża bint Chuwajlid - bizneswoman, która uchodzi również za jego najważniejszego doradcę aż do swojej śmierci. W tamtych czasach pełniła ona bardzo ważną rolę w społeczności muzułmańskiej, nawet pomimo tego że była kobietą. Skąd więc tak duża rozbieżność w traktowaniu współczesnych muzułmanek, którym odbiera się podstawowe prawa a inne ogranicza poprzez konieczność uzyskania obligatoryjnej zgody męża, ojca czy syna aby z nich korzystać, i to dalej w imię religii? W Iranie ten fakt tłumaczy się czasami historycznie, stwierdzając że jest to pokłosie lepszego traktowania matek rodzących synów na dworze królewskim. Tym bowiem kobietom przysługiwały większe racje żywnościowe, mogły też liczyć na ulgi w pobieranych daninach. Uzasadnieniem dla tych przywilejów miała być argumentacja, że Iran przede wszystkim potrzebuje silnej i licznej

armii aby móc podbijać kolejne ziemie a także bronić własnych terytoriów. Tylko jednak mężczyźni mogli zostać wojownikami. Stąd też właśnie miało wynikać lepsze traktowanie ich matek. Dzisiaj, w rozmowach z Irankami, można spotkać się z opinią, że to chłopców, dla podkreślenia ich ważniejszej roli w społeczeństwie, dłużej karmi się piersią¹.

Współczesny Iran to kraj bardzo podzielony, w szczególności jeśli chodzi o kobiety. Na ulicach dużych miast można spotkać zarówno pobożne muzułmanki, które owinięte czarnymi czadorami przemierzają ulice wyłącznie w towarzystwie męskich opiekunów, jak i te zdecydowanie bardziej „wyzwolone”, na wysokich obcasach, ubrane w obcisłe dżinsy i modny *hidżab*². Przepisy prawa, każdą z nich obowiązują jednak w tym samym zakresie. Jednakże z rozmów z mieszkankami, które udało się przeprowadzić autorce podczas pobytu w Iranie³ wynika, że to co zapisane jest w kodeksach, nie do końca zawsze pokrywa się z rzeczywistością. Przede wszystkim w wielu przypadkach daje się pierwszeństwo zapisom koranicznym, jak np. w kwestii wieku zamążpójścia dla kobiety⁴ albo silnej ciągle tradycji i obyczajom, które wpływają m.in. na wykonywany przez kobietę zawód czy na wybór przyszłego męża. W wielu przypadkach prawo religijne wpływa na kształt prawa obowiązującego, co wynika z odgórnego obowiązku dostosowywania norm prawa stanowionego do nakazów wypływających z szariatu⁵, jak np. kwestia obniżonego dla kobiet wieku, w którym podlegają one odpowiedzialności karnej⁶.

Dostęp do praw - krótki rys historyczny

W pierwszej połowie lat 60. w czasach rządów Rezy Pahlawiego, Iranki uzyskały zarówno bierne, jak i czynne prawa wyborcze. Miały również szeroki dostęp do edukacji i

¹ O tym fenomenie pisał m.in. A. Orzech w: *Wiza do Iranu*, Wielka Litera, 2014.

² Z etymologicznego punktu widzenia słowo *hidżab* wywodzi się od czasownika *hajaba* (arab.) oznaczającego - ukrywać się, osłaniać, zasłaniać, okrywać, chronić, ochraniać. Jego najbardziej popularnym i powszechnie używanym tłumaczeniem jest „zasłona”, czyli chusta zakrywająca włosy, stosowana często z nim zamiennie, a w szerszym znaczeniu - strój spełniający określone warunki. Słowo to może oznaczać w zasadzie wszystko, co przysłania jakąś inną rzecz, a więc równie poprawne jest przetłumaczenie go jako „ściana” czy „błona dziewicza” (I. Warraq, *Dlaczego nie jestem muzułmaninem*, Warszawa 2013, s. 416).

³ Autorka odwiedziła Iran w marcu 2015 r., kiedy to miała okazję rozmawiać z mieszkańcami Teheranu, Isfahanu i Szirazu.

⁴ Wiek zamążpójścia, wraz z przejściem władzy przez ajatollaha Chomeiniego w 1979 r., został obniżony dla kobiet z 16 na 9 lat. Za panowania Khatamiego przepis ten ponownie zmodyfikowano, przyjmując że wiek w którym kobieta może legalnie wyjść za mąż to 13 lat. Zgodnie jednak z prawem szariatu, kobieta która osiąga dojrzałość płciową (w Iranie to 9 lat), staje się osobą dorosłą, a więc gotową do zamążpójścia.

⁵ T. Kamel, *The principle of legality and its application in Islamic justice system*, [w:] M. C. Bassiouni, *The Islamic Criminal Justice System*, 1982, s. 151.

⁶ Zgodnie z art. 49 Irańskiego Kodeksu Karnego, za dziecko uznaje się osobę która nie osiągnęła jeszcze wieku dojrzałości seksualnej, zgodnie ze wskazaniami prawa szariatu. Z tego przepisu wynika *a contrario*, że dziewczynka z wiekiem osiągnięcia dojrzałości seksualnej (w Iranie dla uproszczenia przyjmuje się że jest to wiek 9 lat) staje się osobą dorosłą i jako taka podlega sankcjom karnym (*Islamic Penal Code of Iran*, <http://iglhr.org/sites/default/files/UNHCR%20Refworld%20Iran%20Penal%20Code.pdf>, dostęp: 11.06.2014).

swobodę w wyborze ubioru. Jednak po przejściu władzy przez ajatollaha Chomeiniego, w rezultacie rewolucji islamskiej z 1979 r., utraciły większość swoich praw. Zostały odsunięte od życia publicznego, jak i pozbawione np. dostępu do antykoncepcji. W tym okresie obniżono również wiek zamążpójścia dla dziewcząt do 9 lat, a także wprowadzono obowiązek noszenia islamskiego *hidżabu*. Jak pisze Szirin Naeimi, od rewolucji islamskiej kobieta jest warta połowę tego, co mężczyzna. Ograniczenia praw kobiet dotyczą praktycznie wszystkich ważnych dla nich sfer. Wymieniając tylko przykładowo, można już zobrazować skalę problemu. M.in. kobieta ma ograniczoną możliwość podejmowania decyzji w zakresie opieki nad swoim dzieckiem. W sytuacji zagrożenia zdrowia i życia, kiedy to wymagana jest operacja, kobieta musi najpierw uzyskać pozwolenie ojca dziecka lub jego rodziny, aby taka interwencja lekarzy mogła się w ogóle odbyć. Jeśli kobieta zostanie poszkodowana w wypadku samochodowym, zgodnie z prawem przysługuje jej o połowę mniejsze odszkodowanie niż gdyby w tym samym wypadku został poszkodowany mężczyzna⁷.

Pozycja kobiet, jak i ich prawa, zmieniały się w Iranie w zależności od okresu historycznego oraz tła politycznego. Zgodnie jednak z raportami Human Right Watch z ostatnich 10 lat, Iran dalej konsekwentnie narusza podstawowe prawa kobiet i dyskryminuje je poprzez podkreślanie nierównej pozycji płci. Dzisiaj to nadal tradycja i obyczaj w większym stopniu niż prawo mają wpływ na ich życie. Niemal wszystkie zakazy i nakazy – a należy nadmienić że te głównie kierowane są do kobiet – reguluje szariat, prawo religijne. Iranki narażone są więc na naruszenia w obszarze ich statusu osobowego, a więc w kwestii małżeństwa, dostępu do rozwodów, dziedziczenia czy opieki nad dziećmi⁸. Co jednak powinno zaskakiwać najbardziej, Iran - kraj w którym dla kobiet przewidziano w Kodeksie Karnym kamienowanie oraz biczowanie jako karę za nieobyczajne zachowanie⁹ - od 2010 r. jest członkiem Komisji ds. Statusu Kobiet Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁰.

Segregacja płci w miejscach publicznych

Islamska Republika Iranu to kraj religijny, trzymający się restrykcyjnej interpretacji szariatu w wersji szyickiej. Rzutuje to na wszystkie sfery życia codziennego mieszkańców.

⁷ *Iran. Human Rights Watch 2017*, <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/iran>, dostęp: 3.06.2017.

⁸ Tamże.

⁹ Kodeks Karny Islamskiej Republiki Iranu w art. 638 przewiduje, iż: "Każdy, kto jawnie narusza tabu religijne w miejscach publicznych obok bycia ukaranym za ten czyn, powinien również zostać pozbawiony wolności w wymiarze od dziesięciu dni do dwóch miesięcy lub podlegać karze chłosty (74 baty)(...) (*Islamic Penal Code of Iran*, <http://iglhr.org/sites/default/files/UNHCR%20Refworld%20Iran%20Penal%20Code.pdf>, dostęp: 11.06.2017).

¹⁰ <http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/55sess.htm>, dostęp: 3.03.2017.

Jednym z przykładów, a jednocześnie bardzo widocznym przejawem ograniczania praw kobiet, jest nakaz segregacji płci w miejscach publicznych. Ma to mieć związek z dbaniem o moralność wyznawców islamu. Współcześnie Iran staje się coraz bardziej otwarty i postępowy, jednak przykładów realizacji tej zasady jest nadal wiele, m.in. w komunikacji miejskiej czy w metrze. Na poszczególnych stacjach znajdują się bramki rozdzielające sfery damską i męską. Autobusy podzielone są natomiast na część przeznaczoną dla mężczyzn – z przodu pojazdu oraz dla kobiet – tę z tyłu autobusu. W retoryce władzy ten podział powinien być traktowany jako przywilej kobiety, która może wybrać część w której chce podróżować oraz jednocześnie jako obowiązek dla mężczyzny, który musi podróżować wyłącznie w części męskiej. W Iranie nie brak jednak sprzeczności, a całkowitym zaprzeczeniem zasady rozdziału płci są taksówki, stanowiące bardzo popularną formę transportu w dużych miastach, takich jak np. Teheran czy Isfahan. Ich pasażerami są zarówno mężczyźni, jak i kobiety, a z uwagi na fakt, że z przyczyn technicznych ciężko utrzymać w nich podział płci, jest to bardzo popularny sposób umawiania się na randki.

Innym, bardziej oczywistym miejscem, w którym także obowiązuje zasada segregacji płci, są meczety. Mają one osobne wejścia i część dla kobiet (zazwyczaj mniejszą), oddzieloną od tej męskiej. Argumentem za takim podziałem ma być spostrzeżenie, że meczet to miejsce modlitwy i skupienia, a w sytuacji braku wydzielenia osobnych sfer oraz z uwagi na konieczność wykonywania specyficznych ruchów podczas modlitwy (np. skłonów), kobiety mogłyby po prostu rozpraszać modlących się mężczyzn.

Jak wspomina Artur Orzech, jeszcze 20 lat temu w kinach i restauracjach, popularne było wydzielanie części dla rodzin oraz takiej, która była przeznaczona wyłącznie dla mężczyzn. W ogóle nie przewidywano wówczas osobnego miejsca dla kobiet. Po dzień dzisiejszy zachowały się natomiast charakterystyczne elementy architektoniczne na niektórych bramach wejściowych czy furtkach w dużych miastach, takich jak Kaszan czy Isfahan. Można tam zaobserwować dwa rodzaje okuć. Te solidne, okrągłe i ciężkie używane były przez mężczyzn, aby zasygnalizować że w odwiedzinę przyszedł mężczyzna, a więc drzwi powinien otworzyć mu inny domownik płci męskiej. Drugi rodzaj „dzwonka do drzwi” to podłużna i znacznie lżejsza kołatka, która sygnalizowała, że w odwiedzinę przyszła kobieta, a więc drzwi może jej otworzyć także kobieta¹¹.

Segregacja płci to też jeden z argumentów za niedopuszczaniem kobiet do udziału w męskich meczach piłki nożnej oraz siatkówki. Iranki nie mogą uczestniczyć w rozgrywkach

¹¹ Zob. A. Orzech, *dz. cyt.*, s. 56.

męskich drużyn grających w piłkę nożną od rewolucji islamskiej w 1979 r., natomiast dostęp do meczów siatkówki został im ograniczony w 2012 r. Z drugiej strony kobiety również nie mogą być oglądane przez mężczyzn podczas uprawiania sportów drużynowych. Zdarzają się jednak przypadki kiedy zezwala się im na uczestnictwo w ważnych wydarzeniach międzynarodowych, na specjalne zaproszenie. W 2014 r. Ghoncheh Ghavami, Iranka z brytyjskim paszportem, po próbie dostania się na mecz męskiej reprezentacji w siatkówkę, na stadionie Azadu w Teheranie, została aresztowana i skazana na 7,5 lat kary pozbawienia wolności¹². Oskarżono ją o szerzenie "propagandy przeciwko władzy". Amnesty International uznało kobietę za więźnia sumienia i zajęło się sprawą¹³. Irańczycy bardzo dbają o zachowanie wartości moralnych, więc zakaz wstępu kobiet na mecze drużyn męskich tłumaczą tym, że mężczyźni w ich trakcie przeklinają i są agresywni, a to mogłoby być gorszące dla kobiet. Nie jest to bynajmniej wystarczający argument przeciwko obecności na meczach nawet bardzo młodych chłopców.

Dostęp do edukacji

Współczesne Iranki to kobiety wykształcone. Sprzyjają im również statystyki. Ponad 20 lat temu analfabetyzm w tym kraju był ogromny i jedynie 20% Iranek umiało pisać. Mówi się przekornie, że była to wręcz jedyna zdobycz rewolucji. Dzisiaj rzeczywistość jest zupełnie inna, a analfabetyzm wśród kobiet zmalał do 30%. Iranki mają dostęp do edukacji i powszechnie z niej korzystają. W szkołach dziewczęta często uczą się obok swoich kolegów. Rozdzielność płci to jednak fakt m.in. w świętym mieście Qom, gdzie lekcje dla dziewcząt prowadzą wyłącznie mężczyźni i to zza 2 metrowej, zielonej zasłony. Dzięki takiej separacji (oddzielne są również drzwi - osobne dla nauczyciela i osobne dla uczennic), uczęszczające na zajęcia dziewczęta nie muszą zasłaniać twarzy ani nosić czadorów. Nauczyciel i uczennice przez cały okres nauki nie mają możliwości aby zobaczyć się nawzajem¹⁴.

Ponad to, aż 65% wszystkich studentów w Iranie to kobiety. Jak pokazują statystyki – 2/3 kandydatów na studia to także kobiety. Idąc dalej, 1 na 5 osób ubiegających się o tytuł doktora, to również kobieta¹⁵. To bardzo wysokie wskaźniki, które zaczęły niepokoić władzę.

¹² Iran. Human Rights Watch 2015, <https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/iran>, dostęp: 3.06.2017.

¹³ *Dziewczyna tańczy w teherańskim metrze. Dlaczego inne kobiety odwracają wzrok?*, http://wyborcza.pl/1,76842,17044758,Dziewczyna_tanczy_w_teheranskim_metrze__Dlaczego_inne.html, dostęp: 27.02.2017.

¹⁴ *Learning about Islam, Through a Curtain*, <https://iranwire.com/en/features/482>, dostęp: 3.06.2017.

¹⁵ *Iranian Women Hear the Call of Science*, <http://science.sciencemag.org/content/290/5496/1485.full>, dostęp: 3.06.2017.; *Enrolment, tertiary, female (% of total enrolment) - for all countries*,

Przez wyższe wykształcenie Iranki stają się bardziej niezależne oraz świadome swoich praw. W tym władze upatrują ich większe zaangażowanie w działania i kampanie społeczne skierowane przeciwko władzy. Między innymi pod pretekstem, że do niektórych zawodów lepiej nadają się mężczyźni, w ostatnim czasie władze ograniczyły dostęp kobiet do m.in. takich kierunków studiów jak anglistyka, księgowość czy archeologia. W 2012 r. liczne uniwersytety częściowo zamknęły też kobietom wstęp na niektóre kierunki inżynieryjne i badawcze, a także wprowadziły ograniczenia w liczbie kobiet studiujących na danym kierunku¹⁶. W piśmiennictwie podkreśla się, że jest to kolejny przejaw obaw rządzących, że studiujące kobiety nie są tak skore do zajmowania się sprawami domowymi, a w rezultacie ich nadmierne kształcenie przekłada się na obniżoną dzietność społeczeństwa. Wykształcone kobiety to również niebezpieczeństwo wybuchu kolejnej rewolucji, tym razem przeciwko męskiej dominacji¹⁷, w szczególności z uwagi na fakt, że dzisiaj ponad 50% elektoratu to właśnie wykształcone kobiety.

Dostęp do rynku pracy

Współcześnie Iranki mają dostęp do wielu profesji, mogą też wstąpić w szeregi armii. Oczywiście, jest to uwarunkowane od woli i zgody męża, a w sytuacji jego braku, męskiego opiekuna. Zgodnie z artykułem 1117 Kodeksu Cywilnego Iranu, mąż może nie zezwolić na podjęcie pracy przez żonę, jeśli jest to niezgodne z interesami rodziny albo narusza godność jego lub żony. Z drugiej jednak strony, artykuł 1118 KCI stanowi, że żona może robić co tylko chce ze swoją własnością, w tym z otrzymywanym wynagrodzeniem¹⁸. Co jakiś czas nakłada się jednak na kobiety kolejne ograniczenia w dostępie do rynku pracy. Dla przykładu, od 1979 r. wprowadzono zakaz sprawowania przez Iranki funkcji sędziego. Pierwszą kobietą sędzią w Iranie została wówczas Shirin Ebadi, późniejsza laureatka Pokojowej Nagrody Nobla. Obecnie, także zawód pilota samolotu to profesja zarezerwowana wyłącznie dla mężczyzn¹⁹.

<http://www.factfish.com/statistic/enrolement%2C%20tertiary%2C%20female%20of%20total%20enrolment>,
dostęp: 3.06.2017.

¹⁶ *Iran. Human Rights Watch 2013*, <https://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/iran>, dostęp: 3.06.2017.

¹⁷ Ł. Wójcik, *Seks pod okiem ajatollahów. Irańska seksbomba*, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1582617,1,seks-pod-okiem-ajatollahow.read>, dostęp: 28.06.2017.

¹⁸ *The Civil Code of Iran*, http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=42163, dostęp: 3.06.2017; dalej: KCI.

¹⁹ *Why Iranian Women Can't Have Any of It*, <http://www.iranhrdc.org/english/news/in-the-news/1000000312-why-iranian-women-can%E2%80%99t-have-any-of-it.html>, dostęp: 3.06.2017.

Human Rights Watch w swoim raporcie z 2017 r. podał, że prezydent Rouhani pod koniec lipca 2016 r. zawiesił egzaminy, które do tej pory organizowano dla kandydatów na stanowiska pracy w sektorze publicznym. Co ciekawe, celem tych działań miało być przeprowadzenie dochodzenia w sprawie domniemanej dyskryminacji kobiet na rynku pracy²⁰. Niestety do tej pory nie podano rezultatów tych działań.

Aktywność Iranek w życiu politycznym i społecznym

Iraniki uzyskały dostęp do praw wyborczych w latach 60. XX wieku, za czasów panowania szaha Rezy Pahlawiego. Straciły je jednak już po rewolucji islamskiej w 1979 r. Współcześnie, mieszkanki Iranu mają znowu czynne i bierne prawa wyborcze. Dopiero jednak w 2009 r., po reelekcji prezydenta Ahmadinejada, pierwsza w historii Iranu objęła wysokie stanowisko w rządzie - posadę Ministra Zdrowia. W gabinecie obecnego prezydenta Rouhaniego znalazły się już trzy kobiety, które zostały ustanowione jego zastępczyniami. Rouhani powołał też cztery kobiety na stanowiska gubernatorów oraz - pierwszą od czasów rewolucji – panią ambasador²¹. Została nią rzeczniczka irańskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych - Marzieh Afcham – pełniąca tę funkcję od 30 lat²². Jak jednak twierdzi Shirin Ebadi, nie są to bynajmniej oznaki zmiany na lepsze, a jedynie zagrywki skierowane w stronę społeczności międzynarodowej nieustannie naciskającej na zmianę dyskryminującego kobiety prawa, ale też i do samych Iranek, które w ostatnich czasach coraz częściej i w bardziej otwarty sposób manifestują swój sprzeciw przeciwko reżimowi. Analizując bowiem tę sytuację przez pryzmat obowiązującego w kraju prawa oraz wielowiekowej tradycji, które to dotyczą wszystkich, także więc urzędniczek zajmujących wysokie stanowiska w rządzie, w sytuacji kiedy pani ambasador pokłóci się ze swoim mężem, a ten robiąc jej na złość zakazuje jej wyjścia z domu czy też nie udzieli jej pozwolenia na wyjazd za granicę²³, ambasadę trzeba będzie zamknąć ze względu na niemożność sprawowania przez urzędniczkę swojej podstawowej funkcji jaką jest reprezentowanie państwa²⁴.

²⁰ *Iran. Human Rights Watch 2017*, <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/iran>, dostęp: 3.06.2017.

²¹ *Iran*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/iran>, dostęp: 3.06.2017.

²² *Iran: pierwsza kobieta ambasador od rewolucji 1979 roku*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1542098,Iran-pierwsza-kobieta-ambasador-od-rewolucji-1979-roku>, dostęp: 3.06.2017.

²³ Zameżna kobieta może nie otrzymać paszportu albo zgody na podróżowanie poza krajem, bez pisemnej zgody swojego męża lub ojca (*Iran. Human Rights Watch 2017*, <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/iran>, dostęp: 3.06.2017).

²⁴ *Szirin Ebadi: kobieta w Iranie ma połowę praw przysługujących mężczyźnie (WYWIAD)*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1547308,Szirin-Ebadi-kobieta-w-Iranie-ma-polowe-praw-przyslugujacych-mezczyzn-WYWIAD>, dostęp: 3.06.2017.

W Iranie wiele zachowań standardowo dopuszczalnych w innych krajach – w szczególności w tych europejskich - jest surowo zakazanych. Tutaj granica między tym co moralne a co niemoralne nie jest, wyznaczana jest przez prawo. Jeśli więc władza uzna dane zachowanie za niemoralne, automatycznie zostanie ono uznane również za sprzeczne z prawem, a więc za takie, które zasługuje na penalizację²⁵. Jest to bardzo odległe podejście dla zachodniej kultury, gdzie przepisy konstruowane są najczęściej z zachowaniem bezpiecznego luzu, który dalej wypełniają zasady współżycia społecznego. Pisząc o Iranie, kraju przede wszystkim wyznaniowym, w którym prawa nie da się oddzielić od religii, należy spodziewać się precyzyjnych regulacji prawnych, drobiazgowo kontrolujących każdą sferę życia. Tak jest chociażby z tańcem w miejscach publicznych. Dozwolone jest to tylko na weselach. W pierwszej dekadzie po rewolucji (lata 1979-1989) za publiczne tańczenie groziła nawet kara więzienia. Jeszcze 10 lat temat, zakazane było śpiewanie w miejscach publicznych, a podczas samych występów kobieta powinna była stać lekko bokiem i nie otwierać zbyt szeroko ust. Jak się okazuje jest to całkiem „żywe” prawo także współcześnie. W 2014 r. świat obiegła bowiem wiadomość o ukaraniu młodych Irańczyków za nagranie na terenie Iranu i opublikowanie w Internecie teledysku do piosenki Pharella Williama "Happy"²⁶. Kobiety i mężczyźni wystąpili w nim w zachodnich strojach, dodatkowo kobiety nie miały obowiązkowych w Iranie *hidżabów*. Sąd skazał ich na karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 1 roku w zawieszeniu na 3 lata. Najsurowiej został ukarany reżyser filmu. Dodatkowo, jeśli młodzi ludzie jeszcze raz naruszą prawo, zostanie im wymierzona kara cielesna - 91 batów²⁷. Jak podaje serwis Iranwire, do osób występujących w teledysku zadzwoniono z informacją, że ich przyjaciele ulegli wypadkowi samochodowemu i potrzebują pomocy. Po zjawieniu się we wskazanym miejscu zostali oni jednak aresztowani. Policja miała również zastraszać ich rodziny, strasząc że jeśli informacja o ich aresztowaniu przedostanie się do mediów, młodzi ludzie nigdy nie wyjdą z więzienia²⁸.

Co prawda w Iranie nie obowiązuje zakaz prowadzenia przez kobiety samochodu, jak to jeszcze jest w Arabii Saudyjskiej²⁹, jednakże wprowadzono tu zakaz dotyczący jazdy na

²⁵ J. Tokarski, *[Listy w butelce] Seks w wielkim mieście Teheranie*, <http://kulturaliberalna.pl/2016/04/15/jan-tokarski-obyczaje-prywatnosc-iran-polska/> dostęp: 28.06.2017.

²⁶ Teledysk jest nadal dostępny i można go obejrzeć na stronie: <https://www.youtube.com/watch?v=tg5qdIxVcz8>, dostęp: 27.06.2017.

²⁷ *Dziewczyna tańczy w teherańskim metrze. Dlaczego inne kobiety odwracają wzrok?*, http://wyborcza.pl/1,76842,17044758,Dziewczyna_tanczy_w_teherskim_metrze__Dlaczego_inne.html, dostęp: 27.06.2017.

²⁸ *Authorities Arrest Tehran Young People Who Produced "Happy" Video Clip*, <https://iranwire.com/en/features/355>, dostęp: 27.06.2017.

²⁹ Najświeższe doniesienia wskazują jednak na pewne zmiany w tym kontrowersyjnym zakazie. Król Arabii Saudyjskiej Salman 26.09.2017 r. wydał dekret, na mocy którego kobiety będą mogły prowadzić samochód -

motorze. Podobnie jak na terenie autonomicznego terytorium Aceh w Indonezji, jazda okrakiem na motorze przez kobietę jest tu zakazana przez prawo. Natomiast kobiety kierujące pojazdami są zobowiązane do przestrzegania odpowiednich i zgodnych z prawem zasad ubioru, przede wszystkim noszenia *hidżabu*³⁰. Istnieje specjalny formularz, który wykorzystywany jest przez funkcjonariuszy policji obyczajowej, podczas kontroli. Ukaraną może zostać kobieta, która odkrywa części swojego ciała, nosi obcisły strój, nie ma *hidżabu* albo używa zbyt mocnego makijażu³¹. We wrześniu 2015 r. wprowadzono przepis, który zezwala na konfiskatę samochodu kobiety, która nie przestrzega zasad *hidżabu* podczas jego prowadzenia³².

Aktywistki w obronie praw kobiet

O prawa kobiet w Iranie walczy wiele aktywistek. Organizowane są akcje społecznościowe, których celem ma być propagowanie i upowszechnianie wiedzy albo zbieranie podpisów w kampaniach mających na celu zmianę obowiązującego prawa. Znaną postacią jest Shirin Ebadi – prawniczka, która w wieku 26 lat została pierwszą w historii tego kraju kobietą sędzią, a następnie przewodniczącą Trybunału. Niedługo jednak cieszyła się tą pozycją. Zaraz po wybuchu rewolucji islamskiej została pozbawiona prawa do wykonywania zawodu i zdegradowana do pozycji urzędniczki w tym samym sądzie, któremu chwilę wcześniej przewodniczyła³³. Za swoją działalność jako adwokat w sprawach na rzecz ochrony praw kobiet, dzieci oraz działaczy politycznych, została w 2003 r. uhonorowana Pokojową Nagrodą Nobla. Słynne jest zdjęcie z momentu wręczania jej nagrody, na którym zdecydowała się wystąpić bez nakrycia głowy, z delikatnym dekoltem oraz makijażem. Pomimo że zdjęcie wywołało ogromne kontrowersje w kraju, przez rzesze kobiet zostało zinterpretowane jako cichy protest przeciwko sytuacji kobiet w Iranie. W historii tego kraju z pewnością zapisze się dzień z jej powrotu, kiedy to na lotnisku przywitało ją ponad 10 tys. kobiet, ubranych w białe chusty na znak solidarności z Ebadi³⁴.

podaje telewizja Al-Arabija. Zgodnie z dekretem, w ciągu 30 dni ma powstać ministerialna organizacja, która ma zająć się wprowadzaniem w życie nowych zasad, najpóźniej jednak do czerwca 2018 r. (*Saudi Arabia to allow women to drive*, <http://www.aljazeera.com/news/2017/09/saudi-arabia-women-drive-170926190857109.html>, dostęp: 26.09.2017).

³⁰ Zob. A. Kuriata, *Regulacje prawne dotyczące hidżabu we współczesnym Iranie*, Wrocław 2015.

³¹ <http://en.iranwire.com/blogs/8328/5917/>

³² *Iran*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/iran>, dostęp: 3.06.2017.

³³ *Iran: pierwsza kobieta ambasador od rewolucji 1979 roku*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1542098,Iran-pierwsza-kobieta-ambasador-od-rewolucji-1979-roku>, dostęp: 3.06.2017.

³⁴ Więcej o Shirin Ebadi zob.: S. Ebadi, *Broniłam ofiar. Pamiętnik z Iranu*, Warszawa 2007.

Masih Alinejad, to kolejna z odważnych Iranek, która postanowiła sprzeciwić się reżimowi zakładając stronę internetową *My Stealthy Freedoms of Iranian Women*³⁵, na której tysiące kobiet zamieszcza swoje zdjęcia robione na terenie Islamskiej Republiki Iranu, bez obowiązkowego *hidżabu* na głowie. W ostatnim czasie do akcji dołączyli się również mężczyźni, którzy przebierają się w muzułmańskie, damskie stroje, manifestując w ten sposób swój sprzeciw wobec narzucaniu swoim siostronom, żonom czy matkom zasad dotyczących ubioru. Alinejad, jak sama mówi, po licznych wywiadach ilustrowanych jej zdjęciami z odkrytą głową, została zasypana lawiną wiadomości od innych kobiet, które pisały że zazdroszczą jej wolności. Tak też zrodził się pomysł na stronę internetową³⁶.

W październiku 2015 r., na portalu społecznościowym Instagram, pojawiła się kampania #kartmelichallenge, której pomysłodawczynią jest 23-letnia Iranka. Kobiety zaczęły umieszczać tam swoje podwójne zdjęcia – jedno z własnego dowodu osobistego, na którym obowiązkowo muszą być bez makijażu i w pełnym *hidżabie* dokładnie zasłaniającym wszystkie włosy – oraz drugie, na którym wyglądają tak jak w rzeczywistości, a przede wszystkim jak chciałby być widziane na ulicy³⁷.

Wiele dziennikarek czy działaczek społecznych każdego dnia jest powstrzymywanych od wyjazdu za granicę³⁸. W związku z jawną dyskryminacją i gorszym traktowaniem kobiet, wiele z nich odważnie działa na rzecz poprawy tej sytuacji – np. organizując inicjatywy jak Kampania Miliona Podpisów, której celem jest zebranie odpowiedniej liczby podpisów aby doszło do zmiany obowiązującego prawa, a także aby upowszechnić działalność aktywistek wśród miejscowych kobiet. Problem niedostatecznej wiedzy w zakresie przysługujących Irancom praw, dotyczy przede wszystkim tych z nich, które mieszkają na biednych obszarach wiejskich, szczególnie na południu kraju. Bardzo często ich jedynym źródłem wiedzy jest mąż, najbliżsi krewni albo imam z pobliskiego meczetu. Niestety tego typu wiedza – o przysługujących im prawach albo sposobie na dostęp do nich - nie jest rozpowszechniana, niemożliwe jest zorganizowanie spotkania czy warsztatów o tej tematyce, gdyż intencją władzy jest raczej zachęcenie kobiet do pozostawania w domach, a zbytne wyedukowanie kobiet mogłoby temu przeszkodzić³⁹.

³⁵ Strona internetowa dostępna pod adresem: <https://www.facebook.com/StealthyFreedom/>, dostęp: 25.09.2017.

³⁶ *Women's 'Rights' in Iran: 5 Laws That Will Appall You*, <http://www.clarionproject.org/analysis/womens-rights-iran-5-laws-will-appall-you>, dostęp: 3.06.2017.

³⁷ <http://en.iranwire.com/features/6888/>, dostęp: 25.09.2017.

³⁸ *Iran*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/iran>, dostęp: 3.06.2017.

³⁹ R. Stefanicki, *Szirin Naeimi: Polacy to zimni ludzie w zimnym kraju*, http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,96856,17191161,Szirin_Naeimi_Polacy_to_zimni_ludzie_w_zimnym_kraju.html?disableRedirects=true, dostęp: 28.06.2017.

Podsumowanie

Współcześnie uznaje się, że Islamska Republika Iranu to jeden z najbardziej postępowych krajów Bliskiego Wschodu. Po przejściu władzy przez - wybranego w 2017 r. na drugą kadencję - prezydenta Hasane Rouhaniego, wydawało się że proces liberalizacji i modernizacji kraju przyspieszy, co przełoży się wprost na polepszenie sytuacji mieszkających tu kobiet. Jednak pomimo kolejnych lat rządów, Rouhanie nie wywiązał się ze swojej wyborczej obietnicy podjęcia kroków na rzecz większego poszanowania praw kobiet. Mimo wielkich oczekiwań, Iran nadal pozostaje krajem wyznaniowym, gdzie władzę dźwierzają ajatollahowie stosujący przepisy prawne zgodnie z literą Koranu.

Dzisiejszy Iran to jednak zupełnie inny kraj niż ten 35 lat temu, w czasach zaraz po rewolucji islamskiej. Przede wszystkim Irańczycy to obecnie jedno z najmłodszych społeczeństw na świecie. Ponad 70% mieszkańców ma niespełna 30 lat. To, oraz fakt, że proces globalizacji to zjawisko któremu trudno się w dzisiejszych czasach oprzeć, pozwala wierzyć, że Irańczycy wraz z dostępem do nowych technologii, jak i wiedzy, którą mimo cenzury czerpią z Internetu, będą dalej działać na rzecz poprawy praw człowieka, w tym przede wszystkim praw kobiet.

Kobiety, jako osoby młode, wykształcone, ale jednocześnie świadome tego że nie chcą żyć jak ich matki czy babki - zamknięte w domach - są w stanie przeciwstawić się władzy, która ma co do tego coraz mniej wątpliwości. A jak trafnie napisał A. Orzech – nie mają one dzisiaj zbyt wiele do stracenia⁴⁰.

Bibliografia:

Authorities Arrest Tehran Young People Who Produced "Happy" Video Clip, <https://iranwire.com/en/features/355>, dostęp: 27.06.2017.

Dziewczyna tańczy w teherańskim metrze. Dlaczego inne kobiety odwracają wzrok ?, http://wyborcza.pl/1,76842,17044758,Dziewczyna_tanczy_w_teherańskim_metrze__Dlaczego_inne.html, dostęp: 27.02.2017.

Ebadi S., *Broniłam ofiar. Pamiętnik z Iranu*, Warszawa 2007.

⁴⁰ A. Orzech, *dz. cyt.*, s. 78.

- Enrolement, tertiary, female (% of total enrolment) - for all countries*, <http://www.factfish.com/statistic/enrolement%2C%20tertiary%2C%20female%20of%20total%20enrolment>,
dostęp: 3.06.2017.
- <http://en.iranwire.com/blogs/8328/5917/>, dostęp: 25.09.2017.
- <http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/55sess.htm>, dostęp: 3.03.2017
- Iran*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/iran>, dostęp: 3.06.2017.
- Iran. Human Rights Watch 2013*, <https://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/iran>, dostęp: 3.06.2017.
- Iran. Human Rights Watch 2015*, <https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/iran>, dostęp: 3.06.2017
- Iran. Human Rights Watch 2017*, <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/iran>, dostęp: 3.06.2017
- Iran: pierwsza kobieta ambasador od rewolucji 1979 roku*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1542098,Iran-pierwsza-kobieta-ambasador-od-rewolucji-1979-roku>,
dostęp: 3.06.2017.
- Iranian Women Hear the Call of Science*, <http://science.sciencemag.org/content/290/5496/1485.full>, dostęp: 3.06.2017.
- Islamic Penal Code of Iran*,
<http://iglhr.org/sites/default/files/UNHCR%20Refworld%20Iran%20Penal%20Code.pdf>, dostęp: 11.06.2014.
- Kamel T., *The principle of legality and its application in Islamic justice system*, [w:] M. C. Bassiouni, *The Islamic Criminal Justice System*, 1982.
- Kuriata A., *Regulacje prawne dotyczące hidżabu we współczesnym Iranie*, Wrocław 2015.
- Learning about Islam, Through a Curtain*, <https://iranwire.com/en/features/482>, dostęp: 3.06.2017
- Orzech A., *Wiza do Iranu*, Wielka Litera, 2014.
- Saudi Arabia to allow women to drive*, <http://www.aljazeera.com/news/2017/09/saudi-arabia-women-drive-170926190857109.html>, dostęp: 26.09.2017.
- Stefanicki R., *Szirin Naeimi: Polacy to zimni ludzie w zimnym kraju*, http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,96856,17191161,Szirin_Naeimi__Polacy_to_zimni_ludzie_w_zimnym_kraju.html?disableRedirects=true,
dostęp: 28.06.2017.
- Szirin Ebadi: kobieta w Iranie ma połowę praw przysługujących mężczyźnie (WYWIAD)*,
<http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1547308,Szirin-Ebadi-kobieta-w-Iranie-ma-polowe-praw-przyslugujacych-mezczyznie-WYWIAD>,
dostęp: 3.06.2017.
- The Civil Code of Iran*, http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=42163, dostęp: 3.06.2017.
- Tokarski J., *[Listy w butelce] Seks w wielkim mieście Teheranie*, <http://kulturaliberalna.pl/2016/04/15/jan-tokarski-obyczaj-prywatnosc-iran-polska/> dostęp: 28.06.2017.
- Warraq I., *Dlaczego nie jestem muzułmaninem*, Warszawa 2013.
- Why Iranian Women Can't Have Any of It*, <http://www.iranhrdc.org/english/news/in-the-news/1000000312-why-iranian-women-can%E2%80%99t-have-any-of-it.html>,
dostęp: 3.06.2017.

AGNIESZKA KURIATA

Women's 'Rights' in Iran: 5 Laws That Will Appall You, <http://www.clarionproject.org/analysis/womens-rights-iran-5-laws-will-appall-you>, dostęp: 3.06.2017.

Wójcik Ł., *Seks pod okiem ajatollahów. Irańska seksbomba*, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1582617,1,seks-pod-okiem-ajatollahow.read>, dostęp: 28.06.2017.